

GRÉCZI EMÓKE

A MŰVÉSZ ÉS VÁROSA

VARGA IMRE KULTUSZA SIÓFOKON

„Siófokon nem lehet születni”¹

Siófokon, a művész
szülővárosában
(vagyis falujában)
jelenleg
18 köztéri alkotás
látható mintegy
látványraktárként
lefedve a teljes
életművet, e helyre
megrendelt vagy
idemenekített,
eredeti
kontextusukból
kiemelt
alkotásokkal

IMindannyian tudnánk olyan szobrot említeni Varga Imrétől, amit kedvelünk, és olyat is, amit nagyon nem. Siófokon, a művész szülővárosában (vagyis falujában) jelenleg 18² köztéri alkotás látható mintegy látványraktárként lefedve a teljes életművet, e helyre megrendelt vagy idemenekített, eredeti kontextusukból kiemelt alkotásokkal, bőségesen megtámogatva a Varga szobrászata ellen érvelőket éppúgy, mint azokat, akik a 20. század egyik legnagyobb magyar szobrászának tartják. Hogyan kerítette fogságába Siófokot Varga Imre, hogyan alakult ez az egyszerre elhatárolódásra, tiszteletre és függésre épülő kapcsolat a város és szülőtte között?

I „Siófokra nem gondolhat úgy az ember, mint a szülőfalujára, -városára. Ez a folytonos kialakulatlanságban, átalakulásban izgó-mozgó hely – megeszi önmagát. Kronosz lenyeli fiait módján változik ott minden. S ez lényegében ugyanígy volt már az én gyermekkoromban.”³

I Varga ambivalens viszonya szülőföldjével, a köznélekedés szerint zsúfolt és hangos Siófoktól való elhatárolódása, amit számos más terjedelmesebb interjúban felemlegetett, nem egyedi, teljesen egybevág a bennszülöttek érzéseivel. A télen csendes faluként, nyáron hangos fürdővárosként működő település erőltetett modernizációja az ötvenes évektől a fürdőtelepi villák belakásával és a belső, a vízparttól távolabb eső területek beépítésével egybeolvasztotta a vasút által szétválasztott két településrészt, az üdülőövezetet és a település központját, a községet övező mezőgazdasági területek pedig szintén beépültek, regionális központtá emelve Siófokot. A község (1968-tól város) 20. századi története szélsőséges politika- és társadalomtörténeti fordulatok története,⁴ ebből akkor is számosat megélt az 1923-ban született Varga, ha már a középiskolás éveitől nem tekinthette állandó otthonának. A fürdőtelepen kívüli településrészek élete kevésbé

a község
(1968-tól város)
20. századi
története
szélsőséges
politika-
és társadalom-
történeti fordulatok
története

a bortermelő-
és kereskedő család
a Kakukkvölgynek
nevezett
szőlőtermelő
vidéken élt

dokumentált, hiszen a falu szokványos agrártelepülés volt egykor, abból sem a legkülönlegesebb. Éppen ezért Varga visszaemlékezései még akkor is forrásértékűnek tekinthetők, ha nyilvánvalóan szubjektívek. A bortermelő- és kereskedő család a Kakukkvölgynek nevezett szőlőtermelő vidéken élt. „A borospincénk előtt fölvelt »nagy családi« fotó mutatja Csepeli Péter anyai dédapámat is, e famíliának talán legkarakteresebb tagját. Újító parasztember volt, egyike az elsőeknek, akik oda szőlőt, diófát telepítettek. Kölyökkoromban a mai Batthyány utca helyén libák legeltek – odáig ért a Balaton. S a nádasban csodálatos kis belső vizek vártak bennünket, gyerekeket. Ezek jobban melegedtek, mint kint a nagy víz, és az is csak jó tréfa volt, ha egy-egy pióca lábikránkra csimpaszkodott.” Az anyai ág a bakonybeli Csepely községből származott a Balatonra. „A település 1700 táján pusztulhatott el, maradványait az elmúlt évtizedekben tárták fel, a Kinizsi vár tőszomszédságában. Talán azért került annak idején ebek harmincadjára, mert az erdő káptalani birtok volt. S a káptalan nyilván nem szívesen tartott egy falura való szabad vadászt, aki vadra járt engedéllyel, meg anélkül is. Lezavarták hát őket a Balatonhoz, s a község sorsára maradt. Mi mást tehettek: a Sió nádasaiban alapítottak új falut. Sió-fokot. Dédapám az alapítóknak kesei leszármazottja lehetett, de a családi emlékezet elevenen kötődött ehhez az ősi, igazi Siófokhoz, mely gyermekkoromig földerengett.”⁵ Varga viszonya a településhez tehát mélyebb, mint amire a későbbi nyilatkozataiból következtethetnénk, őseit egyenesen Siófok alapítóinak tekinti.

¶ Az apai ág szintén őshonos: a Sió szabályozását követően az egykori árteret szőlővel telepítették be, ez lett a fő megélhetése Siójut községnek, amely egyébként szintén saját szülöttjének vallja Varga Imrét. A két településmag (Siófoké és Siójuté) nagyjából tíz kilométerre fekszik egymástól, a kettő között pedig az akkor a környék agrárközpontjaként számon tartott Balatonkiliti helyezkedik el (1968-ban a várossá avatott Siófokhoz csatolták) – Vargáék birtokai ezen a területen voltak. „Varga nagyapámék Jut-pusztán laktak. Ez a másik famíliám módosabb, följebllátó család volt. [...] A Varga család egyébként messziről indult: Erdélyből származott át a Bácskába.

a Sió szabályozását
követően az egykori
árteret szőlővel
telepítették be,
ez lett a fő
megélhetése Siójut
községnek, amely
egyébként szintén
saját szülöttjének
vallja Varga Imrét

A Szabadka melletti Csantavéren született édesapám. S a hosszú vándorút vége – egy káptalani birtok felosztása révén – Jut-pusztá lett. Nagypám vette meg a központi tanyát. (Talán ez az oka annak, hogy bármely lokális kötődésemet »hirdetni« — idegen nekem.) Szép volt odakinn Jut-pusztán, jó magányosságokban lehetett részem ott. A dombra föllátszott a nádassal borított holtág, mögötte, messzebb az élő Sió is.”⁶

*édesapja
automobillal
taxizott, a házukkal
szemben meg
egy autószerelő
műhely állt*

¶ A tehető család több földdel és ingatlannal is rendelkezett Siófokon és környékén, noha a település sokféle arcát mutatta Varga életének csaknem egy évszázada alatt, a szobrász élete végéig visszajárt, és részben itt lakott. „Tízéves koráig nevelkedett itt, és az elemi iskolát is szülővárosában végezte. A családi fészek a Pannónia-udvarban (a mai Fő utca egy része – a Szerk.) volt. Édesapja automobillal taxizott, a házukkal szemben meg egy autószerelő műhely állt, ahol a kis Imre gyakorta sertepertélt. Talán innen gyökerezett a műszaki érdeklődése. Földjeik voltak a város körül, ezeket elsősorban is édesanyja igazgatta. A rokonság viszont a közeli siójuti, helyesebben jutpusztai birtokon élt és gazdálkodott, csodás gyerekkori élmények fűzték oda is” – hangzott el a siófoki Szépvölgyi úti temetőben Lengyel Róbert polgármestertől, amikor a szobrászt örök nyugalomra helyezték az általa készített Golgota alatt.⁷

¶ Egy interjúban⁸ az auschwitz-i magyar kiállítás vasrácsa, a Dohány utcai mártíremlékmű, a Raoul Wallenberg- és a Radnóti-szobor alkotójaként beszél a zsidósághoz fűződő viszonyáról, itt szintén előkerül a siófoki gyermekkor, a házukat bérlő Wolfék és Boskovichék, a fürdőtelepi kaszinó krupiéja, a nyári művészvendégek – valóban, a településen a 19. század végétől viszonylag nagyobb számban élt zsidó népesség („Zsidófok”), és a Fürdőtelep is népszerű úti cél volt a fővárosi zsidóság körében a két világháború között, mintegy igazolva Eötvös Károlynak már a 19. század végén született megállapítását, mely szerint „Siófok zsidó fürdő”.

¶ Közismert, hogy Varga viszonylag későn került művészpályára, előtte hivatásos pilóta volt, ezekre az időkre egyfelől karrierjét akadályozó tényezőként, máskor a saját legendája építésének lehetőségeként tekintett. Már a gimnáziumi éveire elhagyta szülőföldjét (Siófokon csak 1951-ben létesült

Mementó a magyar 2. hadseregért a Fő téren, kora tavasszal
A szerző felvétele

Mementó a magyar 2. hadseregért a Fő téren, a nyár derekán
A szerző felvétele

A tehetős család több földdel és ingatlannal is rendelkezett Siófokon és környékén, noha a település sokféle arcát mutatta Varga életének csaknem egy évszázada alatt, a szobrász élete végéig visszajárt, és részben itt lakott.

gimnázium), először Budán, a Ciszterci Szent Imre Gimnáziumban, majd Szombathelyen, a Premontrei Szent Norbert Gimnáziumban folytatta tanulmányait. 1941-ben elvégezte a Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alap (HMNRA) motorosrepülő-tanfolyamát,⁹ és ez évben bevonult a kassai repülőakadémiára, hogy hivatásos pilóta lehessen. 1943 decemberében avatták hivatásos repülő hadnaggyá. Az biztos, hogy 1944. április 13-án, az amerikai légierő Budapest ellen intézett támadásakor a védelemre rendelt kilenc gép egyikének Varga volt a pilótája, meg is sebesült. A háború végéig gyorsbombázó pilótaként alkalmazták, működése, minden bevetése jól dokumentált. (Többször állomásozott Hajdúböszörményben, ekkor ismerte meg későbbi feleségét, akitől két fia született. Egyikük Varga Tamás szobrászművész.) Első kitüntetését, egy német II. osztályú vaskeresztet 1944 decemberében kapta. A pilóták között „Nagyszájú Dromi” becenévre hallgató Varga Imre egyébként arról volt ismert, hogy folyton rajzolt, ily módon folyamatosan dokumentálta a közösség életét. Az amerikai hadifogságból (Bajorországból) 1945. május 2-án tért vissza, ezt követően fizikai munkás. Siófokra is visszatért, a Fürdőtelep államosítása előtt még tudott értékesíteni néhány palackot a családi borászatból, ám természetesen Vargáék gazdasága sem maradhatott meg, miként 1948 után a Fürdőtelep is állami felügyelet alá került. „A második világháború után, 1945-ben körülnéztem Siófokon, ebben az akkor még községben, nem láttam egyebet, mint megtaposott, kifosztott embereket. Azt hihette az ember, hogy elpusztult a közösség. Nem így volt! Tovább éltek az emberek lelkében a hagyományok, amelyeket alapul véve megindult az élet. A hagyományokkal kellett megküzdenie annak a kultúrpolitikának – látjuk, hogy eredménytelenül –, amelyik a közösség múltját akarta tagadni.”¹⁰

természetesen Vargáék gazdasága sem maradhatott meg, miként 1948 után a Fürdőtelep is állami felügyelet alá került

egykori repülő
bajtársai körében
nem volt népszerű
a szocializmus
idején épített
karrierjével,
a többiek ugyanis
életük végéig
a világháborús
harci „érdemekért”
fizettek

a rendszerváltás
után is minden
kormánynak,
politikai oldalnak
volt néhány kedves
szava, gesztusa
Vargához, ami
persze nem jelentett
garanciát
az alkotásai
védelmére

¶ A Műszaki Egyetemen elkezdett tanulmányait a háború után nem folytatta, a családi gazdaságoknak az új rendszer vetett véget. A művészpályát választotta, 1950-ben bekerült a Képzőművészeti Főiskolára Pátzay Pál támogatásával, 1956-ban végzett, a Munkácsy-díj 3. fokozatát 1969-ben, a Kossuth-díjat 1973-ban kapta meg, és még élete végéig számtalan magyar és nemzetközi kitüntetést, ezeket e helyütt felesleges felsorolni, ahogy a művészpályá állomásait, életműve fontos darabjait sem, a továbbiakban csak a Siófokhoz köthető alkotásokat vesszük számba. Előtte azonban érdemes megemlíteni, hogy egykori repülőbajtársai körében nem volt népszerű a szocializmus idején épített karrierjével, a többiek ugyanis életük végéig a világháborús harci „érdemekért” fizettek.¹¹ Valójában Varga csak a 20. századi magyar köztéri szobrászat alkotóinak kiszolgáltatott és sokszor méltatlan sorsát járta végig, amikor a legjobb képességű művésznek sem jutott más, mint az „alkalmazott művész” igazodása a rendszerhez, túlélési stratégiák választása, a tehetségnek a köz szolgálatába állítása. Azokban az életművekben, amelyek több évtizedet átfognak a századból, egyaránt találunk politikai propagandaműveket, szakrális témákat, figurális és modernista munkákat, és nem biztos, hogy ez az ő hibájuk. Varga néhány év leforgása alatt, a nyolcvanas években készített művet a Vatikánba, a Dohány utcába, Tanácsköztársaság-emlékművet a Vérmezőre, Lenint több városba. A rendszerváltás után is minden kormánynak, politikai oldalnak volt néhány kedves szava, gesztusa Vargához, ami persze nem jelentett garanciát az alkotásai védelmére: az sem mentette meg Károlyiját vagy Lukács György-szobrát az elbontástól, hogy Orbán Viktor a művész siófoki kertjében vendégeskedett a napfogyatkozás napján, 1999-ben.¹²

¶ Siófok Városi Tanácsa első ízben Varga Imrének adományozott díszpolgári címet, 1985-ben, azonban még egy darabig igen kevés szobra volt látható a városban. 1993-ban, a művész hetvenedik születésnapján mindössze négy alkotással büszkélkedett a városvezetés, amikor híres fiát köszöntötte. A város és szülőtte kapcsolat a köztereket csak ezt követően rajzolta át, és 2003–2005-ben a Fő tér szoborparkká rendezésében csúcsondott volna ki, ha 2012-ben nem fogadja be Siófok

a budapesti Kossuth térről száműzött *Károlyi-szobrot* – az ügy politikai és sajtóvisszhangja egyértelmű vallomás volt mindkét fél részéről, hogy Varga is itt érzi biztosítva munkái elhelyezését, miként Siófok is kötelességének érzi Varga kéréseit teljesíteni.

¶ A város szobormentőként először a *Mártírok-szoborcsoport* elhelyezésével szerepelt. 1985 áprilisában avatták fel Kaposváron Varga Imrének a somogyi megyeszékhely pártbizottsága által rendelt, a somogyi fehérterror áldozatai emlékére készült szoborcsoportját. „Elöl Lenin, fejébe húzott sapkával, mögötte a somogyi hősök, Latinca Sándor, Szalma István. Aztán Lewin Samu, Fazekas János, Tóth Lajos és Fehér Béláné bronzba öntve követték a vezért.”¹³ A rendszerváltó szervezetek és pártok 1990 táján mindenütt az országban kezdeményezték a szocialista évtizedek politikai tartalmú köztéri alkotásainak elbontását, Kaposváron a helyi MDF aktivizálta magát, és sorban hordták el a Forradalmárok terén felállított emlékműveket, így Varga szoborcsoportjának is mennie kellett. Noha nem mindenki értett egyet az igen költséges, nemrég harmincmillió forintért kivitelezett emlékmű megsemmisítésével, volt, aki szerint elég lett volna átnevezni. Nem sokkal később a siófokiak szerették volna szemügyre venni a városgondnokság telephelyén heverő szobrokat, ám a hétből három alak akkor már hiányzott: először egyet vittek el, aztán további kettőt, ismeretlen tettesek. A kilencvenes évek első felében már felmerült, hogy legyen Varga Imrének állandó kiállítása Siófokon, a *Mártírok* átszállításának ötlete pedig előre jelezte, ami később többször is beigazolódott: a szobrok összegyűjtése vagy más esetben befogadása és kiállítása teljesen független a szobor tartalmi és esztétikai értékeitől. Már sosem tudjuk meg, hogy ha mind a hét alak megmarad, vajon új otthonában az eredeti koncepciót megtartva helyezték volna-e el a mai nevén Millennium parkban, a katolikus templom háta mögött. „Ha nem lett volna ott ez a hitüket jelképező Lenin-embléma, akkor békén hagyják. Nos, én tulajdonképpen szerettem volna megmenteni ezeket a szobrokat, amikor megtudtam, hogy kidobálták őket a városon kívül egy mocsárba. Majd onnét elloptak közülük hármat, lovakkal

a szobrok
összegyűjtése
vagy más esetben
befogadása
és kiállítása teljesen
független
a szobor tartalmi
és esztétikai
értékeitől

Varga Imre Károlyi-emlékműve, a budapesti Kossuth tér után Balatonszéplakon
A szerző felvétele

A Mártírok-szoborcsoport eredetije Kaposváron, még Leninnel
Sajtófotó

A Mártírok-szoborcsoport, újragondolva a siófoki Millennium parkban
A szerző felvétele

Latincáék arcát
Varga elmondása
szerint siófokiakról,
a saját rokonairól,
tanáraitól formázta,
a katonaruhás alak
pedig nem más,
mint a művész
apja, ezzel meg is
könnyítette
a siófoki
városvezetők
döntését
a felállításról

vontatták ki. Nyilván kellett valakinek a bronzanyag. A maradék négyet meg elkértem Siófok városának, ahol szeretnének nekem egy emlékházat csinálni; gondoltam, hogy egy ilyen drága szobor – két méter húszas alakok ezek – olyan sokba kerül, mint az egész emlékház. Miért ne szerezzük meg? És meg is szereztük, most ott vannak, majd a napokban lemegyek és egy ideiglenes helyen felállítjuk őket, a maradék négyet. Csak négyet, mert a többit nem tudjuk elhozni már, azok valószínűleg megsemmisültek. Hát, ilyen játékaik is vannak a történelemnek.”¹⁴ A legkönnyebben azonosítható Lenin is az elveszett darabok között volt, a többiek identitásukat veszítve, pontosabban új identitással kezdhettek új életet: Latincáék arcát Varga elmondása szerint siófokiakról, a saját rokonairól, tanáraitól formázta, a katonaruhás alak pedig nem más, mint a művész apja,¹⁵ ezzel meg is könnyítette a siófoki városvezetők döntését a felállításról.

¶ A Fő térnek a Víztorony mögötti területén valósult meg 2002–2003-tól a szabadtéri állandó kiállítás, ahová többnyire más-hol felállított alkotások másodpéldányait vagy változatait helyezték el, a művek installálása alapján feltételezhetően nem egy előre megfontolt koncepció szerint. Valójában nem is lehet ennyire különböző korú, méretű és technikájú szobrokat ennyire közel egymáshoz elhelyezni, ezért van az az érzése a nézőnek, hogy egyfajta látványraktárat lát, egy gyűjtemény darabjait láthatóvá téve. Ideális esetben a szobrász a rendelkezésre álló térbe tervezi alkotását, koncepciója, terve a köztér adottságaihoz igazodik. Mindez nem érvényes, amennyiben áthelyezett alkotásról, más-hol felállított szobor másolatáról beszélünk. A Fő térnek e szakaszát az egykori Dél-balatoni, ma Kálmán Imre Kulturális Központ 1976-ban átadott monumentális épülete uralja, ha a látogató – feltehetően – a Víztorony felől közelíti meg. A teret a másik irányból egy szintén

*A szintén siófoki szülött zeneszerző bronzszobra krómacél
füles fotelben, szintén krómacél állólámpa alatt ül 1997
óta, egyik legnépszerűbb nevezetességeként a városnak.
Hogy Vargától rendelték, igazán szimbolikus.*

a hagyományos,
szerény bronzok
(Czóbel például)
elvesznek
a hivalkodó,
hegesztett krómaccél
monstrumok
mellett, ez lett
Varga igazi
védjegye,
a hegesztőpisztoly
mámora,
a kaszabolás
és a felszabdálás

modern, nyolcvanas évekbeli üzletsor zárja le, ennek a mendenceszerű szakasznak a szélein helyezkednek el a szobrok, úgy tűnik, véletlenszerűen, ahogyan a mester átalakítva, restaurálva átadhatta a városnak. A látvány igazán alátámasztja Szabó Júlia véleményét Varga szobrászatáról: „szabadon válogat az eszközei között”. A hagyományos, szerény bronzok (Czóbel például) elvesznek a hivalkodó, hegesztett krómaccél monstrumok mellett. Ez lett Varga igazi védjegye, a hegesztőpisztoly mámora, a kaszabolás és a felszabdálás.¹⁶

¶ Az *Une Charogne* Charles Baudelaire versére utal, egy csipkézett krómaccél ruhával fedett bronz nőalak, majdnem teljesen fekvő helyzetben. Eredetileg az 1970-es Európai Plasztikai Biennáléra tervezte a művész, azt a példányt Mezőberényben állították fel 1989-ben, a másolatát Siófokon 2012-ben.¹⁷ A *Várakozók* az óbudai *Esernyősök* némileg máshogy installált változata (2003), az ülő *Czóbel Béla*-bronzszobor a Szentendrén 1977-ben átadott mű másolata, a többihez képest elég szerencsétlenül elhelyezve. Itt érezhető leginkább, hogy a szobornak nincs köze a köztérhez, ahogyan Czóbelnek sem Siófokhoz: az idős festőművész egyszerűen elnéz a tőle fél méterrel magasabban elhelyezett esernyős nőalakok előtt. A *Mementó a II. Magyar Hadseregért* lépcsőkre telepített torzó katonái megszűrő csillognak krómaccél zubbonyukban. Ez nem másolat, 2003-ban állították fel.

¶ A *Vénusz születése* a katonák után néhány lépéssel következik, ez már a második otthona a szökőkútnak a Fő téren, az eredeti helyén (1988. július 14-én avatták) a vízgépészeti rendszere tönkrement, most már a kiállítás része ez is. A *Professzor* (Hatvani István) úgyszintén másolat, a debreceni Kollégium egykori tanárának ülő szobra természetesen Debrecenben látható (1977), de van belőle Antwerpenben és itt is. A professzor karosszékben ül, egyik kezével asztalra támaszkodik, amelyen egy háromágú gyertyatartót helyezett el a mester.

¶ A téglalapnak a Víztoronnyal szemközti, rövidebbik oldalára *II. Rákóczi Ferenc* egy szintén ülő ábrázolását szánták. A kőből épített stilizált várfal elé reneszánsz trónusba ültetett fedelmet 1998-ban a kulturális központ belső udvarán helyezték el, 2005-ben lett része a szabadtéri múzeumnak,

II. Rákóczi Ferenc szobra a településnek adományozott pecséttel, ma a Fő téren elhelyezve
A szerző felvétele

300. évfordulóján annak az eseménynek, hogy Rákóczi pecsétet adományozott Siófoknak.

- ¶ Ahogy Rákóczi, úgy Széchenyi István szobra is kifejezetten Siófok számára készült. nem része a kiállításnak, a Fő tér leglátogatottabb részén, a Víztorony lábánál látható, hatalmas méretű krómacél, több részből álló kompozíció. A legnagyobb magyar monumentális alakja a Kisfaludy gőzösön áll egy kör alakú medencében elhelyezve. 2012-ben készült el vele Varga a város megrendelésére, Széchenyi előtt tisztelegve a balatoni hajózás fejlesztésében és a tó első gőzhajójának megépítésében vállalt szerepéért. Van az egészben valami karikatúraszzerű, a néző először nem is tudja, honnan ez az érzése, de a művész magyarázatot ad: „Egy a hathoz a test és a fej aránya. Ez teljesen normális. A magyar egyébként nagyfejű, nézz körül. A gigászoknál egy a nyolchoz az arány: nagy ember, töpörtyű fejjel. Általában hetes arányt használunk a szobroknál, hogy meg ne sértsünk senkit. De egy portrénál ez nem lehet szempont. Létezik azután a művészi szabadság, a nürnbergi főtéren például van egy hajó, húsz ember ül benne és egy a négyhez a fejarányuk. A művészi szabadságba belefér, hogy megnövelje azt, amire egy ábrázolásban a hangsúlyt kívánja helyezni. Ez a primitívebb módszer, a kevésbé primitív, amikor alájátszom a környezettel. A siófoki Széchenyi-szobornál mindkettő működött.”¹⁸ A kompozíció része egy oszlop, amelyre Varga két nyelven (a magyar mellett angolul) az alábbi feliratot véste: „Gróf Széchenyi István a »legnagyobb magyar«, a XIX. századi Magyarország legjelentősebb reformer családjának tagja, akinek jelentős birtokai voltak Siófok közelében, a Balaton mentén. Az ország megújulásának, Balaton fejlesztésének, mint nemzeti ügynek egyik legfőbb szorgalmazója. Nevéhez fűződik a Balaton első gőzhajójának, a Kisfaludynak a megépítése 1846-ban. Ezzel megteremtette a Siófokon székelő Balatoni hajózás alapjait. Gazdag alkotó élete a jövőnek szóló példa.” A birtokok felemlítése nem véletlen: a Sióút körüli földek, ahol Varga apai családja gazdálkodott, egykor Széchenyiék tulajdonában állt.
- ¶ A Fő utca túloldalán, mintegy száz méterre a Víztoronytól jött létre a Millennium park, a római katolikus templom,

a vasútállomás és a buszpályaudvar között. Itt látható, a templom és a fák által eléggé kitakarva a már említett *Mártírok-szoborcsoport*. Nem messze innen, jóval kedvezőbb helyzetben fogadja a turistákat *Kálmán Imre* egy időnként zenélő pavilonban. A szintén síófoki született zeneszerző bronzszobra krómacél füles fotelben, szintén krómacél állólámpa alatt ül 1997 óta, egyik legnépszerűbb nevezetességeként a városnak. Hogy Vargától rendelték, igazán szimbolikus.

¶ Ha elindulunk a Sió irányába, a kikötő felé, a zeneiskola előtt áll *Bartók Béla* máshonnan is jól ismert szobra, hiszen Varga elkészítette a budai Csalán utcai Emlékház, valamint Makó és Párizs számára, és ide is jutott belőle 2004-ben. Egyszerű, vállaltan másolatokról van szó, az egykori Balaton és Hullám szálló, később Bányász-üdülő (ma főiskolai campus) mellett található Krúdy története ennél bonyolultabb. A krómacél kocsiba ültetett bronz portrészobor első változata Nyíregyházára készült, a mester azonban egy kis változtatással elkészítette Siófokra is (2004), amit a nyíregyháziak nem vettek jó néven. Krúdy Gyula a síófoki Várady panziós lányát vette feleségül, több nyarát is itt töltötte 1914 és 1919 között. Az eredeti alkotáshoz képest kalapot viselő író kocsija is egy kicsit eltér a nyíregyházaitól (2003), ennek megfelelően a művész nem másolatnak, hanem önálló, egyedi alkotásnak tekintette, sőt ebből egy mellszoborváltozatot is elkészített ugyanekkor a Krúdy nevével viselő iskola udvarába.

¶ A legnagyobb publicitást kétségkívül a budapesti Kossuth térről áthelyezett *Károlyi-emlékmű* érdemelte, 2012-ben. „Ez a hír legfeljebb akkor rázna meg, ha Sir Laurence Olivier-t bíróság elé állítanák a gyilkosságokért, amiket III. Richárd angol királyként a színpadon elkövetett. Erről nem is szeretnék többet mondani, nincsenek limonádéillúzióim. [...] Életem két-háromszáz szoborból áll, ebből harminc olyan helyen, hogy bizonyára nem fogják pártutasításra áthelyezni őket; a római magyar kápolnában, Párizsban, Londonban, Brüsszelben, Antwerpenben és így tovább.”¹⁹ Nem térek ki a mű keletkezésének részleteire, erről több publikáció is született, hogyan egyezkedett Varga a politikai vezetéssel és Andrássy Katinkával, valamint hogy mit jelent az ív Károlyi alakja

életem
két-háromszáz
szoborból áll,
ebből harminc
olyan helyen,
hogy bizonyára
nem fogják
pártutasításra
áthelyezni őket;
a római magyar
kápolnában,
Párizsban,
Londonban,
Brüsszelben,
Antwerpenben
és így tovább

Széchenyi István és a Kisfaludy gőzös a Víztorony lábánál
A szerző felvétele

nincs politikai
kontextus,
és nincs vízpart
sem, mint Pesten
volt, a helyszín
kiválasztásában
érezhető egyfajta
„megúszás”

főlt. Amikor kiderült, hogy a szobornak mennie kell, Varga Kövér Lászlótól kérte, hogy Siófokra vihesse, egyben meg-
egyeztet Balázs Árpád polgármesterrel, hogy a város befogad-
ja, a helyszínt pedig a művész választhatja ki. A belvárostól és
a turistaforgalomtól is több kilométerre, egy csöndes balaton-
széplaki kertvárosi téren állították fel az emlékművet, ami-
re legfeljebb annyi észszerű magyarázat lehetséges, hogy itt
volt elég üres tér az elhelyezéséhez. Nincs politikai kontextus,
és nincs vízpart sem, mint Pesten volt, a helyszín kiválasztásá-
ban érezhető egyfajta „megúszás”, hiszen a közgyűlésben sem
mindenki fogadta lelkesen Károlyi érkezését. „Nem fogja elő-
segíteni a szobor a nemzeti önismeret-formálást, egy köztéri
szobor a város szellemiségének a megítélését is befolyásolja
– közölte a testület jobbikos képviselője, és az üdülőtulajdo-
nosok egyesületének elnöke is megdöbbenésének adott han-
got, mondván, a Károlyi-szobor nem vet jó fényt a városra. Ba-
lázs Árpád polgármester (Fidesz) viszont azzal érvelt az újabb
Varga Imre-mű befogadása mellett, hogy »a város nem az áb-
rázolt személlyel, annak politikai nézetével kíván azonosulni,
hanem magával a művészi alkotással.«”²⁰

¶ Balázs Árpádnak igaza volt, a szobor megmenekült ugyan at-
tól, amilyen sorsra sokan szánták (a budafoki Szoborpark-
tól), ám mindent elveszített, ami a lényege volt. A jobbikos,
KDNP-s képviselők, az új Kossuth tér tervezői Varga Imre mű-
vét Károlyiként értékelték és semmisítették volna meg, Varga
és a siófoki befogadást támogatók – paradox módon – éppen
a „károlyiságától” fosztották meg. „Az 1975-ben elsődlege-
sen politikai-ideológiai szándékokkal emelt monumentális
emlékmű immár szobrászati kompozícióként, műalkotás-
ként foglalja el új helyét Siófokon – ahol szó sem esik hatal-
mas ünnepséggel, koszorúzásokkal, politikai kinyilatkozta-
tásokkal kísért újraavatásról –, merthogy a mű Balaton-parti
városban való elhelyezésének kizárólagos indoka az, hogy al-
kotója, Varga Imre siófoki születésű szobrászművész, akinek
a településen a közelmúlt évtizedeiben már számos alkotását
felállították.”²¹

¶ A befogadás végérvényesen alátámasztotta tehát: ez Varga Imre
városa.

Jegyzetek

- [1] Nádor Tamás: Ex Libris. A Varga Imrével folytatott beszélgetés 430–441. *Gondolat*, 1986 (eredeti közlés: *Új írás*, 1981/4., 121–130.).
- [2] 1. *Függelék* az 1/2018 (I. 30.) önkormányzati rendelethez. Helyi védelem alatt álló műalkotások listája és adatlapjai 1.1.1. Helyi védett szobrok, műalkotások listája.
- [3] Nádor Tamás i. m. 430.
- [4] Gréczi Emőke: A siófoki Fürdőtelep hat élete. In: *MúzeumCafé* 73. (2019. szept.–okt.) 157–191.
- [5] Nádor Tamás i. m. 431.
- [6] Uo. 432.
- [7] <https://www.siofok.hu/hu/hir-reszletek/varga-imre-siofoki-foldben-nyugszik>.
- [8] Kőbányai János: Varga Imre – A nemcselekvések büntudata. In: *Múlt és Jövő* 1990/2. 2–8.
- [9] Dr. B. Stenge Csaba: In Memoriam Varga Imre (1923–2019). In: *Magyar Repüléstörténeti Társaság Évkönyve* 2019, 12–16.
- [10] Az idézet elhangzott V. I. temetésén. Lásd 7. jegyz.
- [11] Dr. B. Stenge Csaba i. m. 15.
- [12] https://index.hu/nagykep/2019/08/02/fekete_feny/.
- [13] B. P. F.: A mi kis szoborügyeink. In: *Kurír*, 1994. jan. 5. 5.
- [14] Christa Nickel: *Beszélgetések Varga Imrével. Mártírok, áldozatok és hősök – XVII.* <http://christanickel-vi.blogspot.com/2010/06/martirok-aldozatok-es-hosok-xvii.html>.
- [15] <http://siofok.varosom.hu/latnivalok/szobrok/Martirok-szoborcsoport-toredek.html>.
- [16] Rózsa Gyula: A Munkácsy-díj második nemzedéke (Varga Imre). In: *Új Írás*, 1972/2. 112–119.
- [17] A szobrok adatlapjai: lásd 2. jegyz.
- [18] Matyikó Sebestyén: Hervadhatatlan bokrétaünnep. Varga Imre Széchenyi István-szobra Siófokon. In: *Honismeret*, 2013/2. 60–61.
- [19] Zsuppán András: Ilyen az emlékművek sorsa (interjú Varga Imrével). *Válasz*, 2012. márc. 14. <http://valasz.hu/itthon/ilyen-az-emlekmuevek-sorsa-46790>.
- [20] Gulyás J. Attila: Siófok befogadná a Károlyi-szobrot. In: *Magyar Nemzet*, 2012. márc. 8. 2.
- [21] Wehner Tibor: Másolatok, telített és üres szoborhelyek városa – Szobor el- és áthelyezési abszurdítások Budapesten. In: *Kortárs*, 2012/11. 80.

Zichy Mihály, fotográfia, 1881